

POVL SKÅRUP

FORUDSÆTTER RÉMUNDAR SAGA EN NORRØN LANCELOTS SAGA KERRUMANNNS?

DER er ikke bevaret rester af en norrøn saga om kærre-ridderen Lancelot. Det eneste indicium for at en sådan saga har eksisteret, er et motiv i den islandske *Rémundar saga keisarasonar*. Spørgsmålet i det følgende er, hvad der kan sluttes af dette motiv.

I *Rémundar saga* dræber helten en fjende, men er blevet såret af ham forinden. Han kan kun helbredes af en kvinde han har set i drømme, og rejser ud i en kærre for at finde hende, og bliver kaldt "hinn kranki kerrumaðr". Dette motiv må stamme fra *Tristrams saga*, hvor helten også er såret af en fjende (Mórold), som han derefter har dræbt; kun Ísodd kan helbrede ham, og han sejler ud alene i en båd. Forskellen består i, at Tristram sejler i en båd, mens Rémundr kører i en kærre. Denne afvigelse i *R.s.* fra fortællingen i *T.s.* har E. F. Halvorsen forklaret ved påvirkning fra en tabt norrøn oversættelse af Chrestiens versroman om Lancelot, *Le Chevalier de la Charrette* (Halvorsen 1959, s. 25; 1969; 1973). Lancelot kører jo også i en kærre, ganske vist uden at være syg, og bliver kaldt "le chevalier de la charrette". Imod denne forklaring kan man indvende følgende.

Selv om der har eksisteret en saga om Lancelot, er det tvivlsomt, om den har bygget på Chrestiens roman. Chrestiens 5 store romaner lader sig opstille i en rækkefølge efter antallet af sprog de er gendigtet på:

	tysk	kymrisk	norrønt	svensk	engelsk	nederlandsk
<i>Perceval</i>	+	+?	+	-	?	+
<i>Yvain</i>	+	+?	+	?	+	-
<i>Erec</i>	+	+?	+	-	-	-
<i>Cligés</i>	+	-	-	-	-	-
<i>Lancelot</i>	-	-	-	-	-	-

Om den tyske *Cligés*, se Vizkelety 1969. — Der er ikke enighed om forholdet mellem de tre kymriske (walisiske) tekster, som findes i Mabinogion-sam-

lingen, og Chrestiens romaner, men de synes i det mindste at have elementer fra Chrestien. — Om den svenske Eufemia-vise *Ivan Lejonriddaren* synes de fleste at mene, at den bygger både på Chrestiens franske tekst og på den norrøne *Ívents saga*, mens andre mener at den kun bygger på sagaen i en fuldstændigere skikkelse end den bevarede: det afhænger bl.a. af hvor meget den bevarede sagatekst afviger fra den oprindelige norrøne oversættelse.¹ — Det er også uvist, om den engelske *Sir Perceval of Gales* har haft Chrestiens roman blandt sine forlæg. — I øvrigt kan henvises til R. S. Loomis 1959 og til *Grundriss* 1972.

Det er påfaldende, at Chrestiens *Lancelot* ikke er gendigtet på noget andet sprog. Forholdet mellem Chrestiens roman og forlægget for Ulrich von Zatzikhoven's *Lanzelet* er omstridt, men de har ikke været identiske, hvis man tør tro Ulrichs oplysning om kun at haft en enkelt, vælsk bog som kilde (*Lanzelet* har i øvrigt ikke kærre-motivet). Hvis Chrestiens *Lancelot* har været gendigtet på norrønt, er denne saga altså den eneste udenlandske gendigtning af denne tekst. Det er naturligvis muligt, men i sig selv ikke særlig sandsynligt. Er motivet i *Rémundar saga* tilstrækkeligt til at gøre det sandsynligt?

Lancelot som kærre-ridder er velkendt i andre litteraturer end den franske, blot ikke direkte fra Chrestiens versroman, men fra den franske prosaroman der bygger på den, og som kaldes *Lancelot propre*, tredje del af den store Lancelot-Graal-cyklus (Woledge nr. 96). *Lancelot propre* findes enten alene eller sammen med andre dele af denne cyklus oversat eller genfortalt på flere sprog, bl.a. nederlandsk og tysk. Hvis der har eksisteret en norrøn *Lancelots saga kerrumanns*, er det mere sandsynligt, at den har bygget på prosaromanen (eller en af dennes aflæggere) end på Chrestiens versroman, dels fordi prosaromanen i modsætning til versromanen er blevet oversat til andre

¹ Det stærkeste argument for den første af disse to hypoteser er iflg. Tony Hunt (1975, 171) fremført af Erik Noreen (1929, 51 f.). Det franske "deus cuirs de novel escorchiez" (v. 312) er rigtigt oversat i sagaen: "II nýflegnar . . . húðir" (udg. Kölbing 1898, II.16). Det samme franske udtryk ligger iflg. Noreen bag visens "skurna alla i rema", ved en forveksling af *escorchiez* 'flået' med *escorgiee* 'rem'. Hvis Noreens håndskriftstemma er rigtigt, har han ret i, at "skurna alla i rema" har stået i det oprindelige svenske digt, skønt det ikke findes i alle håndskrifterne. Men udtrykket er snarere en tilføjelse end en misforstået gengivelse af *escorchiez* (oldfransk *escorgiee* betyder i øvrigt ikke 'rem' men 'pisk'). — At dette argument ikke er holdbart, svækker den antagelse, at den svenske digter foruden sagaen også brugte den franske original, men udelukker den naturligvis ingenlunde. Selve antagelsen tages der ikke stilling til her.

sprog, dels fordi kærren ikke er vanærende i *Rémundar saga* ligesom heller ikke i prosaromanen, men modsat Chrestien. Men denne norrøne oversættelse af *Lancelot propre* er i sig selv ikke særlig sandsynlig, da ingen andre sagaer er oversat efter lignende forlæg. Er motivet i *Rémundar saga* tilstrækkeligt til at gøre den sandsynlig?

Motivet i *Rémundar saga* er kun tilstrækkeligt til at sandsynliggøre eksistensen af en norrøn saga om Lancelot hvis det ikke kan forklares plausibelt på anden måde. En tilfældig lighed er nok mindre sandsynlig. Der går formodentlig en linje fra Lancelot til Rémundr. Men denne linje behøver ikke at gå gennem en norrøn saga om Lancelot. Det er meget vel tænkeligt, at forfatteren til *Rémundar saga* har læst om Lancelot på et fremmed sprog, eller at historien har nået ham gennem et eller flere mundtlige mellemlid. Dette forekommer langt mere sandsynligt end antagelsen af en *Lancelots saga kerrumanns*. Denne antagelse forudsætter den præmis, at en islandsk forfatter i det 14. årh. ikke kunne kende et motiv fra kontinental litteratur uden gennem en norrøn saga, og den præmis er ganske usandsynlig.

Det er andet forfatteren til *Rémundar saga* må kende fra ikke-norrøne tekster, som han enten selv har læst på et fremmed sprog eller hørt genfortalt, nemlig handlingsgangen. Som påvist af udgiveren S. G. Broberg og senere understreget af Margaret Schlauch (1929; 1934 s. 65), findes der lignende historier på orientalske sprog, på græsk og på irsk, men den tekst der ligner sagaen mest er den oldfranske prosaroman der går under flere navne, bl. a. (*Le petit*) *Artus de Bretagne* (se om denne Woledge nr. 116 og Spilsbury). Broberg ville endda have antaget at sagaen var direkte påvirket af den oldfranske prosaroman, hvis ikke denne var blevet anset for at være yngre end sagaen, og slutter i stedet, at begge kan have øst af samme kilde. Dette følger M. Schlauch 1934, som identificerer denne fælles kilde med en tabt versroman som prosaromanen skulle gengive, på samme måde som andre prosaromaner gengiver bevarede versromaner, fx *Lancelot*, jfr. ovenfor. Imidlertid er denne versromans eksistens ubevist. For nylig har den også vist sig at være overflødig for at antage nært slægtskab mellem den franske og den islandske tekst: Sarah V. Spilsbury har i 1973 sandsynliggjort, at den franske prosaroman er skrevet allerede i begyndelsen af det 14. årh. og dermed ældre end sagaen, som sandsynligvis er fra omkring midten af det 14. årh. (Einar Ól. Sveinsson 1964, s. CCIV). (Dermed er den måske også ældre end den udvidede *Rauðúlfs þáttr*,

som er fra årtierne omkring 1300, iflg. Ole Widding 1968, og som også har elementer fælles med *Artus de Bretagne*, iflg. M. Schlauch 1934, s. 159–163.) Indtil nøjere undersøgelser, som bl. a. forudsætter en ny udgave af *Artus de Bretagne*, må det stå åbent, om det netop er denne udenlandske tekst forfatteren af *Rémundar saga* (og måske forfatteren af den udvidede *Rauðúlfs þáttur*) har læst eller hørt genfortalt. Men det er sandsynligt, at han har kendt — direkte eller indirekte — en udenlandsk fortælling med en lignende handlingsgang, uden at denne var oversat til norrønt. På lignende måde må han have kendt motivet med kærreidderen, uden at hverken Chrestiens versroman eller den senere prosaroman om Lancelot har været oversat til norrønt.

Der kan ikke være tvivl om, at islandske forfattere middelalderen igennem kendte udenlandske litterære motiver også uden om skriftlige oversættelser. Men hvilke kendte de? og ad hvilke veje kendte de dem? Hvilke udenlandske tekster læste de selv, og hvilke hørte de omtale mundtligt af andre? Her er et stort forskningsområde, hvor der endnu er meget at gøre, og hvis opdyrkning vanskeliggøres af, at det forudsætter kendskab til både den islandske litteratur, især de originale riddersagaer, og de kontinentale litteraturer.

CITERET LITTERATUR

- Broberg, Sven Grén (udg.), *Rémundar saga keisarasonar*, Kbh. 1909–12.
 —, “*Artus de Bretagne: structure and unity*”, i: *Romania* 97, 1976, 63–76.
 Einar Ól. Sveinsson, “Viktors saga ok Blávus: Sources and characteristics”, i: Jónas Kristjánsson’s udgave *Viktors saga ok Blávus*, Reykjavík 1964, s. CIX–CCXII.
Grundriss der romanischen Literaturen des Mittelalters, I, *Généralités*, Heidelberg 1972.
 Halvorsen, E. F., *The Norse Version of the Chanson de Roland*, *Bibliotheca Arnemagnæana* XIX, Kbh. 1959.
 —, “Riddersagaer”, i: *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder*, XIV, 1969, 175–183.
 —, “Norwegian Court Literature in the Middle Ages”, i: *Orkney Miscellany*, 5, Kirkwall 1973, 17–26.
 Hunt, Tony, “Herr Ivan Lejonriddaren”, i: *Mediaeval Scandinavia* 8, 1975, 168–186.
 Loomis, R. S. (red.), *Arthurian Literature in the Middle Ages*, Oxford 1959 og senere optryk.
 Noreen, Erik, *Studier rörande Eufemiavisorna, III, Textkritiska studier över Herr Ivan*, Skrifter utg. av K. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala, 26:1, Uppsala-Leipzig 1929.

- Schlauch, Margaret, "The 'Rémundar Saga Keisarasonar' as an Analogue of 'Arthur of Little Britain'", i: *Scandinavian Studies and Notes*, X, 7, 1929, 189-202.
- , *Romance in Iceland*, Princeton 1934.
- Spilsbury, Sarah V., "On the date and authorship of *Artus de Bretagne*", i: *Romania* 94, 1973, 505-522.
- Vizkelely, András, "Neue Fragmente des mittelhochdeutschen *Cligés*-Epos aus *Kalocsa* (Ungarn)", i: *Zeitschrift für deutsche Philologie* 88, 1969, 409-432.
- Widding, Ole, "Dating *Rauðúlfs þáttur*", i: *Mediaeval Scandinavia*, I, 1968, 115-121.
- Woledge, Brian, *Bibliographie des romans et nouvelles en prose française antérieurs à 1500*, Genève 1954, optrykt 1975, med *Supplément 1954-1973*, Genève 1975.